

Iso Camartin: «Jau sun in European»

Trenta essays sin vias pulainas tras l'Europa

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Po in Rumantsch esser in European? Tge è in European insumma? Davart talas dumondas ha Iso Camartin scrit in cudesch. El ha fatg quai sco filosof, sco Rumantsch e cun ina levezza che fa bain.** La discussiun politica, sche la Svizra duai entrar en l'UE, è sa durmentada. Persuenter s'occupa *Iso Camartin* sco scienzià da litteratura e da cultura da dumondas sco «Bin ich Europäer? Eine Tauglichkeitsprüfung» – uschia era il titel dal cudesch.

En radund trenta essays va Camartin a spassegiond atras l'entir'Europa. El visita glied renumada sco Erasmus da Rotterdam e Johann Sebastian Bach, ma era personalitads main renumadas, sco il reformatur da l'Engiadina Steffan Gabriel.

Cun sias spassegiadas taissa l'autur ina rait invisibla sur l'entir'Europa vi. Camartin mussa co che patratgs da scienziads han influenzà la vita dals umans da l'Europa, schizunt dal pitschen chavrer en Bregaglia.

Patratgs a Sontga Gada

Ina part dals essays è inspirada da lieus, persunas u expressiuns rumantschas. En «Sper l'aua dal Rain» raquinta Camartin da Sontga Gada a Mustèr, nua ch'el sesa gugent e taidla las ramurs da l'ual invisibel. Qua èn gia passads Romans, Carolings, Staufers e Sarzens. Camartin sa regorda era ch'el ha chantà sco uffant «Il vin di a l'aua» – ina veglia chanzun che mussa la forza misteriosa da l'aua.

En patratg suonda l'autur il Rain anteriur fin a La Punt nua ch'il flum s'inscuntra cun il Rain posteriur. «Qua finescha la giuventetgna dal Rain. Qua daventa el creschì.» E pli tard sali da el la Loreley.

L'essai finescha cun ils plects: «Jau sun battegià cun l'aua dal Rain, jau daud fitg bain co il flum fa ses lung viadi atras l'Europa. Jau sun European.»

Il tepi da rests e da linguas

En las chasas da purs vev'i pli baud quests tepis tessids cun restanzas da vestgadira vedra.

En «Sprachenteppich» scriva Camartin: «Tut la vestgadira che la famiglia avev'ina giada purtà u las tailas ch'ins aveva duvrà e quai che n'era betg memia isà, finiva en in tal tepi.»

Mintga persuna sa movia sin in tal tepi, betg da restanzas, mabain da linguatgs. Quel saja pli u main giagl, tut tenor tge linguas, tge dialects, tge differents accents e tge modas da dir ch'ina persuna haja racoglià en sia vita.

«Jau sun Rumantsch. Rumantsch è ina pitschna lingua, sa sviluppada dal latin vulgar e parentada cun autras linguas romanas. Jau sun European.»

Vias e patratgs pulains

En in'auter essay gioga Camartin cun il pled rumantsch «cusch» u «cusch da Nadal». I dettia schizunt sautunzs che sa

movian sco «cuschs». Tge han quests «cuschs» rumantschs po mai da far cun l'Europa, pens'ins sco lectur u sco lectura.

Camartin raquinta cun eleganza. Ses patratgs sa schluitan dal «cusch», tar il pled «cudesch» e sa tschentan la finala tar il pled «cupidar». Tut questas expressiuns s'enfilan tar Camartin sin in fil cotschen e ballinan vers ina quintessenza ch'è n'è tuttavia betg quella d'in cusch, mabain puspè quella d'in filosof rumantsch ed european.

Il trent'essais èn ina buna lectura per tgi che sa lascha gugent manar sin vias e sin patratgs pulains davent dal Grischun viadora en l'entir'Europa e puspè enavos.

Iso Camartin: «Bin ich Europäer? Eine Tauglichkeitsprüfung». Chasa editura C.H. Beck. 127 paginas. 24.50 francs. Minca, 2006.

La discussiun politica, sche la Svizra duai entrar en l'UE, è sa durmentada. Persuenter s'occupa Iso Camartin sco scienzià da litteratura e da cultura da dumondas sco «Bin ich Europäer?».